Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)

της 17ης Νοεμβρίου 2016*

«Προδικαστική παραπομπή — Οδηγία 2008/104/ΕΚ — Εργασία μέσω εταιρίας προσωρινής απασχολήσεως — Πεδίο εφαρμογής — Έννοια του "εργαζομένου" — Έννοια της "οικονομικής δραστηριότητας" — Νοσηλευτικό προσωπικό που απασχολείται χωρίς σύμβαση εργασίας και διατίθεται σε νοσηλευτικό ίδρυμα από ένωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα»

Στην υπόθεση C-216/15,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Bundesarbeitsgericht (ομοσπονδιακό δικαστήριο εργατικών διαφορών, Γερμανία) με απόφαση της 17ης Μαρτίου 2015, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 12 Μαΐου 2015, στο πλαίσιο της δίκης

Betriebsrat der Ruhrlandklinik gGmbH

κατά

Ruhrlandklinik gGmbH,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. L. da Cruz Vilaça, πρόεδρο τμήματος, A. Tizzano (εισηγητή), αντιπρόεδρο του Δικαστηρίου, M. Berger, A. Borg Barthet και F. Biltgen, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: H. Saugmandsgaard Øe

γραμματέας: M. Aleksejev, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 20ής Απριλίου 2016,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— το Betriebsrat der Ruhrlandklinik gGmbH, εκπροσωπούμενο από τον G. Herget, Rechtsanwalt,

— η Ruhrlandklinik gGmbH, εκπροσωπούμενη από τους C.-M. Althaus και S. Schröder, Rechtsanwälte,

— η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους M. Smolek και J. Vláčil,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους M. van Beek και G. Braun, καθώς και από την E. Schmidt,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 6ης Ιουλίου 2016,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία της οδηγίας 2008/104/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008, περί της εργασίας μέσω εταιρείας προσωρινής απασχόλησης (ΕΕ 2008, L 327, σ. 9).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του Betriebsrat der Ruhrlandklinik gGmbH (συμβουλίου εργαζομένων της Ruhrlandklinik, στο εξής: συμβούλιο εργαζομένων) και της Ruhrlandklinik gGmbH σχετικά με την παραχώρηση στην Ruhrlandklinik των υπηρεσιών της K., μέλους της DRK-Schwesternschaft Essen eV (κοινότητας αδελφών νοσοκόμων του γερμανικού Ερυθρού Σταυρού του Essen, Γερμανία, στο εξής: κοινότητα αδελφών νοσοκόμων).

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 10 και 12 της οδηγίας 2008/104 έχουν ως εξής:

«(10)

Υπάρχουν σημαντικές διαφορές όσον αφορά τη χρήση της εργασίας μέσω εταιρείας προσωρινής απασχόλησης, τη νομική κατάσταση, καθώς και το καθεστώς και τους όρους εργασίας των προσωρινά απασχολουμένων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

[…]

(12) Η παρούσα οδηγία θεσπίζει, για τους προσωρινά απασχολούμενους, προστατευτικό πλαίσιο το οποίο δεν επιτρέπει διακρίσεις, χαρακτηρίζεται από διαφάνεια και είναι αναλογικό, ενώ ταυτόχρονα λαμβάνει υπόψη την ποικιλία των αγορών εργασίας και των εργασιακών σχέσεων.»

4 Το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2, της ως άνω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«1. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται στους εργαζόμενους μέσω εταιρείας προσωρινής απασχόλησης με σύμβαση εργασίας ή σχέση εξαρτημένης εργασίας, οι οποίοι τοποθετούνται σε έμμεσους εργοδότες για να εργασθούν προσωρινά υπό την επίβλεψη και τη διεύθυνσή τους.

2. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται στις δημόσιες και ιδιωτικές επιχειρήσεις οι οποίες είναι εταιρείες προσωρινής απασχόλησης ή έμμεσοι εργοδότες και οι οποίες ασκούν οικονομική δραστηριότητα, ανεξαρτήτως του εάν έχουν κερδοσκοπικό χαρακτήρα.»

5 Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία αποσκοπεί στην εξασφάλιση της προστασίας των προσωρινά απασχολουμένων και στη βελτίωση της ποιότητας της προσωρινής απασχόλησης, με την εξασφάλιση της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης, όπως αυτή εκτίθεται στο άρθρο 5, στους προσωρινά απασχολούμενους και με την αναγνώριση των εταιρειών προσωρινής απασχόλησης ως εργοδοτών,

λαμβάνοντας ταυτόχρονα υπόψη την ανάγκη θέσπισης κατάλληλου πλαισίου για την προσφυγή στην προσωρινή απασχόληση προκειμένου να ενισχυθεί ουσιαστικά η δημιουργία θέσεων απασχόλησης και η ανάπτυξη ευέλικτων μορφών εργασίας.»

6 Το άρθρο 3 της ίδιας οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας νοούνται ως:

α) “εργαζόμενος”: το πρόσωπο το οποίο, στο συγκεκριμένο κράτος μέλος, προστατεύεται ως εργαζόμενος στο πλαίσιο της εθνικής νομοθεσίας για την απασχόληση·

[…]

γ) “προσωρινά απασχολούμενος”: ο εργαζόμενος ο οποίος έχει σύμβαση εργασίας ή σχέση εξαρτημένης εργασίας με εταιρεία προσωρινής απασχόλησης, προκειμένου να τοποθετηθεί σε έμμεσο εργοδότη για να εργασθεί προσωρινά υπό την επίβλεψη και τη διεύθυνσή του·

[…]

2. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τις εθνικές διατάξεις σχετικά με τον ορισμό των αποδοχών, της σύμβασης εργασίας, της εργασιακής σχέσης ή του εργαζόμενου.

[…]»

7 Η παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του άρθρου 5 της οδηγίας 2008/104, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αρχή της ίσης μεταχείρισης», προβλέπει τα εξής:

«Οι βασικοί όροι εργασίας και απασχόλησης των προσωρινά απασχολούμενων, κατά τη διάρκεια της τοποθέτησής τους σε έμμεσο εργοδότη, είναι τουλάχιστον αυτοί που θα εφαρμόζονταν εάν οι εργαζόμενοι είχαν προσληφθεί απευθείας από τον εν λόγω εργοδότη για να καταλάβουν την ίδια θέση.»

Το γερμανικό δίκαιο

8 Το άρθρο 99 του Betriebsverfassungsgesetz (νόμου περί οργανώσεως των επιχειρήσεων), όπως είχε τροποποιηθεί με τον νόμο της 20ής Απριλίου 2013 (*BGBl.* 2013 I, σ. 868) και ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης, ορίζει τα εξής:

«1. Σε επιχειρήσεις που απασχολούν κατά κανόνα περισσότερους από 20 εργαζομένους με δικαίωμα ψήφου στις εκλογές για την ανάδειξη συμβουλίου εργαζομένων, ο εργοδότης οφείλει πριν από κάθε πρόσληψη […] να ενημερώνει το συμβούλιο εργαζομένων, να του επιδεικνύει τα σχετικά έγγραφα της αιτήσεως προσλήψεως των υποψήφιων εργαζομένων και να του παρέχει πληροφορίες για τα προσωπικά στοιχεία των ενδιαφερομένων· οφείλει να πληροφορεί το συμβούλιο εργαζομένων για τις επιπτώσεις του σχεδιαζόμενου μέτρου, επιδεικνύοντάς του τα απαιτούμενα προς τούτο έγγραφα, και να λαμβάνει τη συγκατάθεση του συμβουλίου εργαζομένων για την υλοποίηση του σχεδιαζόμενου μέτρου. […]

2. Το συμβούλιο εργαζομένων δύναται να αρνηθεί να παράσχει τη συγκατάθεσή του σε περίπτωση που:

1) το μέτρο απασχολήσεως προσωπικού […] αντιβαίνει σε νόμο,

[…]».

9 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, του Arbeitnehmerüberlassungsgesetz (νόμου περί διαθέσεως εργαζομένων), όπως τροποποιήθηκε από τον νόμο της 28ης Απριλίου 2011 (*BGBl.* 2011 I, σ. 642) που άρχισε να ισχύει την 1η Δεκεμβρίου 2011, προβλέπει τα εξής:

«Εργοδότες οι οποίοι ενεργώντας ως εταιρίες προσωρινής απασχολήσεως προτίθενται να διαθέσουν, στο πλαίσιο της οικονομικής τους δραστηριότητας, εργαζομένους (προσωρινά απασχολούμενους) σε τρίτους (έμμεσους εργοδότες) με σκοπό την παροχή εργασίας πρέπει να λάβουν άδεια. Η διάθεση εργαζομένων σε έμμεσους εργοδότες είναι δυνατή μόνο προσωρινώς […].»

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

10 Η Ruhrlandklinik εκμεταλλεύεται νοσοκομειακή κλινική στο Essen (Γερμανία). Το 2010 συνήψε με την κοινότητα αδελφών νοσοκόμων συμφωνία διαθέσεως εργαζομένων, με την οποία η εν λόγω κοινότητα ανέλαβε να διαθέτει στην επιχείρηση νοσηλευτικό προσωπικό, λαμβάνοντας ως αντάλλαγμα ποσό το οποίο κάλυπτε τις δαπάνες προσωπικού, καθώς και κατ' αποκοπήν ποσοστό 3 % για διαχειριστικά έξοδα. Το νοσηλευτικό αυτό προσωπικό αποτελούνταν από μέλη της κοινότητας αδελφών νοσοκόμων που είχαν άδεια ασκήσεως επαγγελματικής δραστηριότητας στον κλάδο της παροχής υπηρεσιών υγείας.

11 Η κοινότητα αδελφών νοσοκόμων είναι ένωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, μέλος της Verband der Schwesternschaften vom Deutschen Roten Kreuz eV (ομοσπονδίας κοινοτήτων αδελφών νοσοκόμων του γερμανικού Ερυθρού Σταυρού). Τα μέλη της ασκούν την επαγγελματική τους δραστηριότητα είτε στο πλαίσιο της ίδιας της κοινότητας αδελφών νοσοκόμων είτε σε νοσηλευτικά ιδρύματα, στο πλαίσιο συμβάσεων διαθέσεως προσωπικού. Στη δεύτερη περίπτωση, υπόκεινται στις επαγγελματικής και οργανωτικής φύσεως οδηγίες του οικείου νοσηλευτικού ιδρύματος.

12 Σύμφωνα με τον εσωτερικό της κανονισμό, η κοινότητα αδελφών νοσοκόμων καταβάλλει στα μέλη της μηνιαία αμοιβή υπολογιζόμενη σύμφωνα με τα συνήθη για τον οικείο κλάδο δραστηριότητας κριτήρια, καθώς και ορισμένα οδοιπορικά έξοδα και έξοδα μετοικήσεως, εισφορές για συμπληρωματική σύνταξη καθώς και αποδοχές αδείας σύμφωνα με τα ισχύοντα στον οικείο κλάδο. Σε περίπτωση ανικανότητας για εργασία λόγω ασθένειας ή ατυχήματος, τα εν λόγω μέλη εξακολουθούν να λαμβάνουν την αμοιβή τους.

13 Η κοινότητα αδελφών νοσοκόμων και τα μέλη της δεν συνδέονται ωστόσο με σύμβαση εργασίας. Ειδικότερα, νομικό θεμέλιο της υποχρεώσεως των μελών για παροχή εργασίας είναι η προσχώρησή τους στην κοινότητα αδελφών νοσοκόμων και η συνακόλουθη υποχρέωσή τους να συνεισφέρουν σε αυτή παρέχοντας εργασία υπό συνθήκες προσωπικής εξαρτήσεως.

14 Η K. είναι νοσοκόμα και μέλος της κοινότητας αδελφών νοσοκόμων. Επρόκειτο να ενταχθεί στο νοσηλευτικό προσωπικό της Ruhrlandklinik από 1ης Ιανουαρίου 2012, βάσει της συμφωνίας διαθέσεως που έχει συνάψει η τελευταία με την εν λόγω κοινότητα.

15 Πλην όμως, το συμβούλιο εργαζομένων με έγγραφο της 2ας Δεκεμβρίου 2011 αρνήθηκε να παράσχει τη συγκατάθεσή του στο μέτρο αυτό, επειδή η απασχόληση δεν θα ήταν προσωρινή και θα αντέβαινε, ως εκ τούτου, στο άρθρο 1, παράγραφος 1, του νόμου περί διαθέσεως εργαζομένων, το οποίο απαιτεί να έχει η διάθεση προσωρινώς απασχολουμένων σε έμμεσο εργοδότη προσωρινό χαρακτήρα.

16 Η Ruhrlandklinik, εκτιμώντας ότι η άρνηση αυτή δεν ήταν σύννομη επειδή κατά την άποψή της το εν λόγω άρθρο 1 δεν είχε εφαρμογή εν προκειμένω, άρχισε να απασχολεί προσωρινώς την K. και προσέφυγε ενώπιον δικαστηρίου με αίτημα να εγκριθεί οριστικώς η παραχώρηση των υπηρεσιών της ως προσωρινώς απασχολουμένης. Το πρωτοβάθμιο και το δευτεροβάθμιο δικαστήριο δέχθηκαν το αίτημα αυτό, κατόπιν τούτου δε το συμβούλιο εργαζομένων άσκησε αναίρεση ενώπιον του Bundesarbeitsgericht (ομοσπονδιακού δικαστηρίου εργατικών διαφορών, Γερμανία).

17 Κατά το ως άνω δικαστήριο, η απαγόρευση διαθέσεως προσωπικού για αόριστο χρόνο που προβλέπει το άρθρο 1, παράγραφος 1, του νόμου περί διαθέσεως εργαζομένων ισχύει μόνο για τους εργαζομένους επιχειρήσεως προσωρινής απασχολήσεως.

18 Τα μέλη όμως της κοινότητας αδελφών νοσοκόμων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η Κ., δεν έχουν την ιδιότητα του εργαζομένου κατά το γερμανικό δίκαιο, δεδομένου ότι δεν συνδέονται με την εν λόγω κοινότητα με σύμβαση εργασίας, τούτο δε παρά το γεγονός ότι παρέχουν έναντι αμοιβής εργασία σε άλλο πρόσωπο υπό τη διεύθυνσή του. Ειδικότερα, κατά τη νομολογία του Bundesarbeitsgericht (ομοσπονδιακού δικαστηρίου εργατικών διαφορών) εργαζόμενος κατά το γερμανικό δίκαιο είναι πρόσωπο το οποίο έχει την υποχρέωση, δυνάμει συμβάσεως ιδιωτικού δικαίου, να παρέχει ετεροκαθοριζόμενη εργασία σε τρίτο, σύμφωνα με τις οδηγίες του, στο πλαίσιο σχέσεως προσωπικής εξαρτήσεως.

19 Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν, μολονότι δεν είναι εργαζομένη κατά το γερμανικό δίκαιο, η Κ. θα μπορούσε να θεωρηθεί εργαζομένη κατά το δίκαιο της Ένωσης και, συγκεκριμένα, κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/104.

20 Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται επίσης αν η παραχώρηση των υπηρεσιών της Κ. από την κοινότητα αδελφών νοσοκόμων στη Ruhrlandklinik εμπίπτει στην έννοια της οικονομικής δραστηριότητας κατά το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής, η οποία οριοθετεί κατ' αυτόν τον τρόπο το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας.

21 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Bundesarbeitsgericht (ομοσπονδιακό δικαστήριο εργατικών διαφορών) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Εφαρμόζεται το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2008/104 σε περίπτωση διαθέσεως μέλους ενώσεως σε άλλη επιχείρηση για παροχή εργασίας σύμφωνα με τις επαγγελματικής και οργανωτικής φύσεως οδηγίες της εν λόγω επιχειρήσεως, εφόσον το μέλος της ενώσεως κατά την προσχώρησή του στην ένωση είχε αναλάβει την υποχρέωση να διαθέτει την εργασιακή του δύναμη σε πλήρη απασχόληση επίσης και σε τρίτους, λαμβάνοντας σε αντάλλαγμα από την ένωση μηνιαία αμοιβή η οποία υπολογίζεται σύμφωνα με τα συνήθη για τη συγκεκριμένη δραστηριότητα κριτήρια, η δε ένωση λαμβάνει ως αντάλλαγμα για τη διάθεση του μέλους της την απόδοση των δαπανών προσωπικού για το εν λόγω μέλος και κατ' αποκοπήν ποσό για διαχειριστικά έξοδα;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

22 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2008/104 έχει την έννοια ότι στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής εμπίπτει η έναντι χρηματικού ανταλλάγματος παραχώρηση από ένωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα των υπηρεσιών ενός από τα μέλη της σε έμμεσο εργοδότη, προκειμένου να του παρέχει, κατά κύρια απασχόληση και υπό τη διεύθυνσή του, αμειβόμενη εργασία, στην περίπτωση που το εν λόγω μέλος της ενώσεως δεν έχει την ιδιότητα του εργαζομένου κατά το εθνικό δίκαιο επειδή δεν έχει συνάψει σύμβαση εργασίας με την εν λόγω ένωση.

23 Σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο 1, για να τύχει εφαρμογής η οδηγία 2008/104 πρέπει, μεταξύ άλλων, το συγκεκριμένο πρόσωπο να είναι «εργαζόμενος», κατά την έννοια της παραγράφου 1 του άρθρου αυτού, και η επιχείρηση προσωρινής απασχολήσεως που παραχωρεί τις υπηρεσίες του προσώπου αυτού σε έμμεσο εργοδότη να ασκεί «οικονομική δραστηριότητα» κατά την έννοια της παραγράφου 2 του εν λόγω άρθρου.

24 Συνεπώς, για να δοθεί απάντηση στο υποβληθέν ερώτημα, πρέπει να εξεταστεί αν πληρούνται οι δύο αυτές προϋποθέσεις υπό περιστάσεις όπως οι εκτιθέμενες στη σκέψη 22 της παρούσας αποφάσεως.

Ως προς την έννοια του «εργαζομένου»

25 Για την ερμηνεία της έννοιας του «εργαζομένου» κατά την οδηγία 2008/104, επισημαίνεται ότι κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας αυτής ως τέτοιος νοείται «το πρόσωπο το οποίο, στο συγκεκριμένο κράτος μέλος, προστατεύεται ως εργαζόμενος στο πλαίσιο της εθνικής νομοθεσίας για την απασχόληση».

26 Συνεπώς, από το γράμμα της διατάξεως αυτής προκύπτει ότι «εργαζόμενος» κατά την έννοια της εν λόγω οδηγίας είναι το πρόσωπο που παρέχει εργασία και τυγχάνει προστασίας για τον λόγο αυτόν στο οικείο κράτος μέλος.

27 Πλην όμως, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, το ουσιώδες χαρακτηριστικό της σχέσεως εργασίας είναι η παροχή από ένα πρόσωπο, επί ορισμένο χρονικό διάστημα, προς ένα άλλο και υπό τη διεύθυνσή του, υπηρεσιών έναντι των οποίων λαμβάνει αμοιβή, ενώ τόσο ο νομικός χαρακτηρισμός κατά το εθνικό δίκαιο και η μορφή της σχέσεως αυτής όσο και η φύση του νομικού δεσμού που συνδέει τα δύο πρόσωπα δεν ασκούν καθοριστικό ρόλο ως προς το ζήτημα αυτό (βλ., επ' αυτού, απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2010, Danosa, C-232/09, EU:C:2010:674, σκέψεις 39 και 40 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

28 Εξάλλου, από το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/104, καθώς και από το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, της ίδιας οδηγίας το οποίο ορίζει την έννοια του «προσωρινά απασχολούμενου» προκύπτει ότι η οδηγία αυτή εφαρμόζεται όχι μόνο στους εργαζομένους που έχουν συνάψει σύμβαση εργασίας με επιχείρηση προσωρινής απασχολήσεως, αλλά και σε εκείνους που συνδέονται με «σχέση εργασίας» με μια τέτοια επιχείρηση.

29 Κατά συνέπεια, ούτε ο κατά το εθνικό δίκαιο νομικός χαρακτηρισμός της σχέσεως μεταξύ του συγκεκριμένου προσώπου και της επιχειρήσεως προσωρινής απασχολήσεως ούτε η μορφή της σχέσεως αυτής ασκούν καθοριστικό ρόλο για να θεωρηθεί ορισμένο πρόσωπο «εργαζόμενος» κατά την έννοια της οδηγίας 2008/104. Ειδικότερα, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Ruhrlandklinik με τις παρατηρήσεις της, δεν μπορεί να αποκλειστεί η υπαγωγή στην έννοια του «εργαζομένου» κατά την οδηγία αυτή, και άρα στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας, προσώπου όπως η K. για τον μοναδικό λόγο ότι με την επιχείρηση προσωρινής απασχολήσεως δεν το συνδέει σύμβαση εργασίας και ότι, ως εκ τούτου, δεν έχει την ιδιότητα του εργαζομένου κατά το γερμανικό δίκαιο.

30 Αυτό το συμπέρασμα δεν αναιρείται από το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/104 το οποίο ορίζει ότι η εν λόγω οδηγία δεν θίγει τις εθνικές διατάξεις σχετικά με τον ορισμό του εργαζομένου.

31 Πράγματι, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 29 των προτάσεών του, η διάταξη αυτή έχει απλώς την έννοια ότι ο νομοθέτης της Ένωσης θέλησε να διατηρήσει την εξουσία των κρατών μελών να προσδιορίζουν τα πρόσωπα που εμπίπτουν στην έννοια του «εργαζομένου» κατά το εθνικό δίκαιο και τα οποία υπάγονται στις προστατευτικές ρυθμίσεις της εσωτερικής τους νομοθεσίας, ζητήματα στων οποίων την εναρμόνιση δεν αποσκοπεί η οδηγία 2008/104.

32 Αντιθέτως, η εν λόγω διάταξη δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως παραίτηση του νομοθέτη της Ένωσης από την εξουσία του να ορίσει το περιεχόμενο που έχει η ως άνω έννοια στην οδηγία 2008/104 και άρα το προσωπικό πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής. Ειδικότερα, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 25 και 26 της παρούσας αποφάσεως, ο νομοθέτης της Ένωσης δεν επιφύλαξε στα κράτη μέλη την εξουσία να ορίσουν μονομερώς την εν λόγω έννοια, αλλά διευκρίνισε ο ίδιος τα όριά της στο άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της ίδιας οδηγίας, όπως εξάλλου το έπραξε και για τον ορισμό του «προσωρινώς απασχολουμένου» στο άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, της ίδιας οδηγίας.

33 Συνεπώς, προς τον σκοπό της ερμηνείας της η εν λόγω έννοια καλύπτει τα πρόσωπα που έχουν σχέση εργασίας κατά τα εκτεθέντα στη σκέψη 27 της παρούσας αποφάσεως και τα οποία τυγχάνουν προστασίας, στο οικείο κράτος μέλος, λόγω της παροχής εργασίας.

34 Η ως άνω ερμηνεία συνάδει με τους σκοπούς της οδηγίας 2008/104.

35 Πράγματι, από τις αιτιολογικές σκέψεις 10 και 12 της οδηγίας αυτής προκύπτει ότι, επειδή υπήρχαν σημαντικές διαφορές όσον αφορά τη νομική κατάσταση, καθώς και το καθεστώς και τους όρους εργασίας των προσωρινά απασχολουμένων εντός της Ένωσης, με την εν λόγω οδηγία θεσπίζεται, για τους προσωρινά απασχολουμένους, προστατευτικό πλαίσιο το οποίο δεν επιτρέπει διακρίσεις, χαρακτηρίζεται από διαφάνεια και είναι αναλογικό, ενώ ταυτόχρονα λαμβάνει υπόψη την ποικιλία των αγορών εργασίας και των εργασιακών σχέσεων. Συγκεκριμένα, το άρθρο 2 της ίδιας οδηγίας προβλέπει ότι σκοπός της είναι η εξασφάλιση της προστασίας των προσωρινά απασχολουμένων και η βελτίωση της ποιότητας της προσωρινής απασχολήσεως, με την εξασφάλιση της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως στους προσωρινά απασχολουμένους και με την αναγνώριση των επιχειρήσεων προσωρινής απασχολήσεως ως εργοδοτών, λαμβανομένης ταυτόχρονα υπόψη της ανάγκης θεσπίσεως κατάλληλου πλαισίου για την προσφυγή στην προσωρινή απασχόληση, προκειμένου να ενισχυθεί ουσιαστικά η δημιουργία θέσεων απασχολήσεως και η ανάπτυξη ευέλικτων μορφών εργασίας.

36 Όμως, αν γινόταν δεκτό ότι η έννοια του «εργαζομένου» κατά την οδηγία 2008/104 καλύπτει μόνο τα πρόσωπα τα οποία εμπίπτουν σε αυτήν κατά το εθνικό δίκαιο, και συγκεκριμένα τα πρόσωπα που συνδέονται με σύμβαση εργασίας με την επιχείρηση προσωρινής απασχολήσεως, η επίτευξη αυτών των σκοπών θα μπορούσε να διακυβευθεί και, άρα, να θιγεί η πρακτική αποτελεσματικότητα της οδηγίας αυτής, λόγω υπερβολικού και αδικαιολόγητου περιορισμού του πεδίου εφαρμογής της.

37 Πράγματι, ένας τέτοιος περιορισμός του πεδίου εφαρμογής της ως άνω οδηγίας θα καθιστούσε δυνατό για τα κράτη μέλη ή τις επιχειρήσεις προσωρινής απασχολήσεως να εξαιρούν κατά βούληση ορισμένες κατηγορίες προσώπων από την προστασία που παρέχει η οδηγία και ιδίως από την εφαρμογή της κατά το άρθρο 5 της οδηγίας αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ των προσωρινώς απασχολουμένων και του προσωπικού που απασχολεί απευθείας ο έμμεσος εργοδότης, μολονότι η σχέση εργασίας που συνδέει τα πρόσωπα αυτά με την επιχείρηση προσωρινής απασχολήσεως δεν διαφέρει ουσιωδώς από τη σχέση που συνδέει τους μισθωτούς που έχουν την ιδιότητα του εργαζομένου κατά το εθνικό δίκαιο με τον εργοδότη τους.

38 Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο εκθέτει ότι η κοινότητα αδελφών νοσοκόμων προτίθεται να παραχωρήσει στη Ruhrlandklinik τις υπηρεσίες της Κ. προκειμένου αυτή να παρέχει στην πρώτη, κατά κύρια απασχόληση και υπό τη διεύθυνσή της, εργασία ως νοσοκόμα, έναντι μηνιαίας αμοιβής η οποία υπολογίζεται σύμφωνα με τα συνήθη κριτήρια για τον κλάδο των υπηρεσιών υγείας. Συνεπώς, υπό το πρίσμα των εκτεθέντων στην απόφαση περί παραπομπής, η σχέση που συνδέει την Κ. με την κοινότητα αδελφών νοσοκόμων δεν παρίσταται ουσιωδώς διαφορετική από εκείνη που συνδέει τους μισθωτούς εργαζομένους επιχειρήσεως προσωρινής απασχολήσεως με την επιχείρηση αυτή.

39 Εξάλλου, από τη δικογραφία που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο προκύπτει ότι τα μέλη της κοινότητας αδελφών νοσοκόμων, συμπεριλαμβανομένης της Κ., έχουν ορισμένα δικαιώματα, τα οποία είναι εν μέρει ίδια ή ισοδύναμα με εκείνα των προσώπων που θεωρούνται εργαζόμενοι κατά το γερμανικό δίκαιο.

40 Ειδικότερα, το ίδιο το αιτούν δικαστήριο τόνισε ότι για τα μέλη της κοινότητας αδελφών νοσοκόμων ίσχυαν οι αναγκαστικού δικαίου προστατευτικές διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας. Επιπλέον, όπως διευκρίνισαν η Ruhrlandklinik και η Γερμανική Κυβέρνηση, απαντώντας σε γραπτή ερώτηση που τους έθεσε το Δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 61, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας, τα εν λόγω μέλη της κοινότητας υπάγονται στον Sozialgesetzbuch (κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων), όπως και τα πρόσωπα που θεωρούνται εργαζόμενοι κατά το γερμανικό δίκαιο.

41 Επιπροσθέτως, κατά τη Ruhrlandklinik, στα εν λόγω μέλη της κοινότητας αδελφών νοσοκόμων εφαρμόζονται οι νομοθετικοί κανόνες που ισχύουν για τους εργαζομένους όσον αφορά την άδεια μετ' αποδοχών, την άδεια ασθενείας, την άδεια μητρότητας και τη γονική άδεια καθώς και τη συνέχιση καταβολής της αμοιβής σε περίπτωση ανικανότητας για εργασία που προκλήθηκε από ασθένεια ή

ατύχημα. Τυγχάνουν εξάλλου της ίδιας προστασίας με τους μισθωτούς της Ruhrlandklinik όσον αφορά τη συμμετοχή των εργαζομένων στη λήψη των αποφάσεων εντός της επιχειρήσεως, λαμβάνουν τις ίδιες αποδοχές και υπόκεινται στους ίδιους όρους εργασίας με αυτούς. Τέλος, η αποβολή τους από την κοινότητα αδελφών νοσοκόμων είναι δυνατή μόνον εφόσον συντρέχει σπουδαίος λόγος.

42 Υπό το πρίσμα των στοιχείων αυτών, τα μέλη της κοινότητας αδελφών νοσοκόμων τυγχάνουν κατά τα φαινόμενα προστασίας λόγω της παροχής εργασίας, όπερ όμως εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.

43 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, ως «εργαζόμενος» κατά την οδηγία 2008/104 θεωρείται κάθε πρόσωπο που παρέχει εργασία, ήτοι κάθε πρόσωπο που παρέχει, επί ορισμένο χρονικό διάστημα, προς άλλο πρόσωπο και υπό τη διεύθυνσή του, υπηρεσίες έναντι των οποίων λαμβάνει αμοιβή και το οποίο τυγχάνει προστασίας για τον λόγο αυτόν στο οικείο κράτος μέλος, τούτο δε ανεξαρτήτως του νομικού χαρακτηρισμού της σχέσεως εργασίας κατά το εθνικό δίκαιο, της φύσεως του νομικού δεσμού που συνδέει τα δύο πρόσωπα ή της μορφής της σχέσεως εργασίας. Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να εξακριβώσει αν πληρούνται εν προκειμένω οι ως άνω προϋποθέσεις και αν η K. μπορεί, κατά συνέπεια, να χαρακτηριστεί ως «εργαζομένη» κατά την έννοια της οδηγίας αυτής.

Ως προς την έννοια της «οικονομικής δραστηριότητας»

44 Όσον αφορά την ερμηνεία της έννοιας της «οικονομικής δραστηριότητας» κατά το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/104, επισημαίνεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, οικονομική είναι κάθε δραστηριότητα προσφοράς αγαθών ή παροχής υπηρεσιών εντός συγκεκριμένης αγοράς (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 18ης Ιουνίου 1998, Επιτροπή κατά Ιταλίας, C-35/96, EU:C:1998:303, σκέψη 36, της 6ης Σεπτεμβρίου 2011, Scattolon, C-108/10, EU:C:2011:542, σκέψη 43, και της 23ης Φεβρουαρίου 2016, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας, C-179/14, EU:C:2016:108, σκέψη 149).

45 Εν προκειμένω, η κοινότητα αδελφών νοσοκόμων παρέχει υπηρεσίες στο πλαίσιο της γερμανικής αγοράς διαθέσεως νοσηλευτικού προσωπικού σε νοσηλευτικά ιδρύματα, λαμβάνοντας ως αντάλλαγμα ποσό το οποίο καλύπτει τις δαπάνες προσωπικού και τα διαχειριστικά έξοδα.

46 Αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Ruhrlandklinik, το γεγονός ότι η κοινότητα αδελφών νοσοκόμων δεν είναι κερδοσκοπική δεν ασκεί συναφώς επιρροή, σύμφωνα με το ίδιο το γράμμα του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/104 και κατά την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 3ης Δεκεμβρίου 2015, Pfotenhilfe-Ungarn, C-301/14, EU:C:2015:793, σκέψη 30 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Επίσης δεν ασκεί επιρροή ούτε η νομική μορφή της κοινότητας αδελφών νοσοκόμων, η οποία είναι ένωση, εφόσον δεν προδικάζει τον οικονομικό ή μη χαρακτήρα της ασκούμενης δραστηριότητας.

47 Κατά συνέπεια, πρέπει να γίνει δεκτό ότι ένωση, όπως η κοινότητα αδελφών νοσοκόμων, η οποία παραχωρεί σε νοσηλευτικά ιδρύματα τις υπηρεσίες νοσηλευτικού προσωπικού, λαμβάνοντας ως αντάλλαγμα ποσό το οποίο καλύπτει τις δαπάνες προσωπικού και τα διαχειριστικά έξοδα, ασκεί οικονομική δραστηριότητα κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας.

48 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2008/104 έχει την έννοια ότι στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής εμπίπτει η έναντι χρηματικού ανταλλάγματος παραχώρηση από ένωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα των υπηρεσιών ενός από τα μέλη της σε έμμεσο εργοδότη, προκειμένου να του παρέχει, κατά κύρια απασχόληση και υπό τη διεύθυνσή του, αμειβόμενη εργασία, εφόσον το εν λόγω μέλος της ενώσεως τυγχάνει προστασίας για τον λόγο αυτόν στο οικείο κράτος

μέλος, όπερ εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει, τούτο δε παρά το ότι το εν λόγω μέλος δεν έχει την ιδιότητα του εργαζομένου κατά το εθνικό δίκαιο επειδή δεν έχει συνάψει σύμβαση εργασίας με την ως άνω ένωση.

Επί των δικαστικών εξόδων

49 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πέμπτο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2008/104/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008, περί της εργασίας μέσω εταιρείας προσωρινής απασχόλησης, έχει την έννοια ότι στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής εμπίπτει η έναντι χρηματικού ανταλλάγματος παραχώρηση από ένωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα των υπηρεσιών ενός από τα μέλη της σε έμμεσο εργοδότη, προκειμένου να του παρέχει, κατά κύρια απασχόληση και υπό τη διεύθυνσή του, αμειβόμενη εργασία, εφόσον το εν λόγω μέλος της ενώσεως τυγχάνει προστασίας για τον λόγο αυτόν στο οικείο κράτος μέλος, όπερ εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει, τούτο δε παρά το ότι το εν λόγω μέλος δεν έχει την ιδιότητα του εργαζομένου κατά το εθνικό δίκαιο επειδή δεν έχει συνάψει σύμβαση εργασίας με την ως άνω ένωση.

(υπογραφές)